

‘EEN
RECENSIE
SCHRIJVEN
IS DOODENG’

Traject circuskritiek in Vlaanderen

DOOR MAARTEN VERHELST

Dries Vanwalle is circusmaker bij Sinking Sideways, Lina Matthys is medewerker bij circusschool Zonder Handen en Tom Permentier is muzikant en circusrecensent. Naast een ongebreidelde liefde voor circus hebben de drie nog iets gemeen: samen met vijf andere aspirant-recensenten namen ze deel aan de laatste editie van het traject circuskritiek. We brachten hen rond de koffietafel voor een goed gesprek over zin en onzin van recenseren.

Traject Circuskritiek

Samen met recensieplatform pzazz organiseerde Circuscentrum in 2024 een traject circuskritiek. De acht deelnemers bezochten verschillende circusvoorstellingen op vier circusfestivals doorheen het jaar: Smells Like Circus (Gent), CIRKL (Leuven), Cirk! (Aalst) en Vitrine PERPLX (Kortrijk). Naast uitgebreid kijken, napraten en natafelen waren er ook infosessies, gesprekken met artiesten en organisatoren, en werd er volop gerecenseerd. Enkele resultaten hiervan in deze publicatie.

Waarom hebben jullie jullie aangemeld voor het traject circuskritiek?

LINA MATTHYS: “Voor mij was het vooral een goede reden om meer voorstellingen te zien en daarover te babbelen. Ik zie regelmatig circusvoorstellingen, maar ik vind het altijd moeilijk om daar een gefundeerde mening over te geven. Verder dan ‘ik vond het goed of slecht’ geraak ik vaak niet. Met het traject wilde ik mijn mening beter kunnen formuleren; beter kunnen argumenteren waarom ik iets goed of slecht vind.”

DRIES VANWALLE: “Ik ben geen schrijver, dus ik had mij aanvankelijk niet aangemeld. Pas toen het traject al begonnen was en ik van Tom hoorde dat er nog niet-schrijvers deelnamen, dacht ik: misschien is het cool om toch mee te doen. Ik vind het sowieso fijn om voorstellingen te zien en te analyseren, er wat diepgaander over na te praten. Horen wat anderen ervan vinden en waarom, ik vind dat verrijkend.”

TOM PERMENTIER: “Ik heb altijd al een haat-liefdeverhouding met circus als kunstvorm

gehad. Het is een grillig landschap dat – het is een cliché – nog altijd in ontwikkeling en aan het groeien is. Er zijn nog zoveel spanningsvelden tussen bijvoorbeeld artistiek auteurscircus en publieksbevredegend entertainment. Nog meer dan dat ik van circus hou zou ik zeggen dat ik erdoor gefascineerd ben. En al zeker door circusartiesten. Ik blijf hongerig naar nieuwe ontmoetingen en nieuwe voorstellingen. En ik vind het heel fijn om daar – hetzij mondeling, hetzij schriftelijk – over te reflecteren. Ik heb al redelijk wat schrijfervaring, dus voor mij was de uitdaging van het traject dan ook om circus nog beter te leren lezen en beoordelen vanuit verschillende blikken.”

Wat hebben jullie uit het traject geleerd?

PERMENTIER: “Ik denk dat ik het meeste heb geleerd van de discussies en hoe iedereen op zijn eigen manier naar circus kijkt.”

VANWALLE: “Mijn schrijven is – hoe zou ik het zeggen – ronduit slecht. Dus het was wel handig om enkele tools

mee te krijgen om het beter te kunnen. Daarnaast kan ik nu ook beter mijn mening formuleren – in meer dan één zin.” (lacht)

MATTHYS: “Ik heb geleerd om mijn argumenten beter te verwoorden. En wat ook is blijven hangen, naast structuur en stijltips, is om geen suggesties te geven aan de artiest. Maar het schrijven zelf vind ik wel nog steeds moeilijk. De dingen die je voelt ook effectief omzetten in de juiste woorden: geen evidentie. Erover praten is gemakkelijker. In conversatie gaan met iemand, zodat je beter kan aftoetsen. Voor mij helpt dat. Ik heb dus absoluut geleerd dat het heel moeilijk is om te schrijven over voorstellingen, zeker als het negatief is.”

Omdat je je mening niet durft te geven?

MATTHYS: “Omdat een voorstelling het baby’tje is van de artiesten en ik wil dat niet afkraken. Misschien ook omdat het zo’n kleine wereld is en iedereen iedereen kent.”

PERMENTIER: “Het moeilijke aan recenseren, en zeker aan negatieve kritieken, is de argumentatie zoeken. Je hebt als recensent een verantwoordelijkheid naar de artiesten toe om als een voorstelling je niet bevalt, dat met respect te communiceren via heldere argumenten. Een van de principes waaraan ik probeer vast te houden als occasionele recensent, is:

het is niet omdat het populair is dat het ook goed is. Je mag soms als criticus tegen de algemene brede smaak ingaan, als je maar beargumenteert waarom. Bij grote commerciële producties à la Cirque du Soleil hoef je je volgens mij niet in te houden. Bij eerste voorstellingen van jonge compagnieën zou ik minder scherp zijn. Tactischer zijn in mijn woordkeuze. Hen niet bont en blauw slaan als criticaster.”

Hoe is dat voor jou, Dries, als circusmaker? Hoe sta jij tegenover recensies?

VANWALLE: “Wij hebben nog niet veel recensies gekregen. En dat vind ik jammer, ja. Al ben ik ook wel bang om slechte recensies te krijgen. Het ding is: ik sta achter mijn werk en ik weet dat niet iedereen het goed vindt. Dus ik ben ook wel klaar om een slechte recensie te krijgen.”

MATTHYS: “Als ze goed verwoorden waarom het voor hen niet werkt.”

VANWALLE: “Inderdaad. We hebben een paar lovende recensies gehad, maar als iemand mij heel duidelijk komt zeggen: dit is niet voor mij, daarom en daarom – dan is dat oké en zal dat mijn carrière niet kapotmaken. Denk ik. Als je natuurlijk altijd slechte recensies krijgt, dan is dat iets anders.”

MATTHYS: “Eigenlijk zou een recensie – bijvoorbeeld van een debuutvoorstelling –

© Tom Van Mele

moeten verschijnen vóór de première, tijdens het creatieproces. En dan enkel gericht naar de makers, zodat ze er écht iets mee zijn, er rekening mee kunnen houden en eventueel zaken kunnen aanpakken.”

VANWALLE: “Misschien moet je als artiest bij elke creatie een criticus betrekken als outside eye. Je moet het incorporeren in je creatie. Langs de andere kant: van zodra je iemand structureel bij je creatie betreft, staat die te dicht bij je proces om een echte outsiderblik te kunnen bieden. Je outside eye begrijpt vanwaar je gekomen bent en wat je aan het proberen bent; een recensent heeft in principe weinig tot geen voorkennis.”

Moet je circus kennen om het degelijk te kunnen recenseren?

VANWALLE: “Je moet toch iets van ervaring hebben, nee? Maar je mag niet verzuurd zijn. Je moet je ook kunnen inleven in andere mensen, denk ik.”

MATTHYS: “Je moet je eigen positie kennen. En weten waarom je mening is wat ze is: omdat je al veel gezien hebt, omdat je vergelijkt met andere voorstellingen,... En dan kan je dat ook benoemen. Wanneer je voor de eerste keer circus ziet, zal je waarschijnlijk enkel het spektakel zien en er niet doorheen kijken. Na enkele keren zoek je meer dan enkel het spektakel!”

PERMENTIER: “Als beginnening in de circuswereld zou ik over

Criticus Tom Permentier:
“Ik denk dat ik het meest geleerd heb van de discussies en hoe iedereen op zijn eigen manier kijkt naar circus.”

Dries Vanwalle van Sinking Sideways die als artiest deelnam aan het traject circuskritiek.

bepaalde voorstellingen heel anders schrijven dan vandaag. Door zoveel circus gezien te hebben, is mijn kijk anders geworden. Voor de grap zeg ik dan ook vaak dat

ren gezien, dus ik kijk er niet meer van op. Dat is op zich dan weer een opportuniteit, want circus moet op zoek naar andere manieren om te prikkelen en uit te dagen, vragen te stellen, en dan wordt het echt een kunstvorm.”

“Ik denk dat de schrik bij veel artiesten te maken heeft met de recensent als rechter, terwijl dat maar een van zijn functies is.”

ik tegen circusfestivals ben. Bij circusfestivals zie je het ene ‘amazing’ ding na het andere. We worden zodanig verwend dat het, voor mij althans, moeilijk is om nog verbluft te zijn als er live voor je neus drie mensen op elkaar staan. Al honderden ke-

Vinden jullie recensies eigenlijk belangrijk? Zijn ze een maatstaf om voorstellingen al dan niet te bekijken?

MATTHYS: “De hele recensie ga ik nooit lezen. Wel korte stukjes.”

VANWALLE: “Ik lees nooit recensies. Nooit. Ik zou niet eens weten waar ik moet beginnen.”

PERMENTIER: “Ik heb recent een theatervoorstelling gezien en dan ben ik achteraf toch wel gaan zoeken naar recensies.”

MATTHYS: “Na de voorstelling? Waarom dan?”

PERMENTIER: “Tijdens de voorstelling had ik het moeilijk om een oordeel te vellen. Ik was de hele tijd in twijfel: moet ik dit nu waarderen of niet. Ik geraakte er zelf niet uit. De recensies hebben mij toen geholpen om de voorstelling beter te begrijpen. Een van de taken van de recensent is ook soms uitklaren. Niet alleen judgen. De recensent is in het beste geval iemand die de voorstelling goed leest en dat naar een heldere tekst kan vertalen. Ik denk dat de schrik bij veel artiesten te maken heeft met de recensent als rechter, terwijl dat maar een van zijn functies is.”

MATTHYS: “Als ik zelf teksten schrijf, vind ik het eng om die door anderen te laten lezen. Stel dat ik de voorstelling niet goed heb gelezen, dat ik het niet goed begrijp en dingen schrijf die niet kloppen... Dat is misschien te vergelijken met een artiest die voor het eerst zijn werk laat zien of die het eng vindt om gerecenseerd te worden. Ik vind het doodeng om te recenseren.”

PERMENTIER: “Het kan inderdaad heel stresserend zijn. Maar je kan een voorstelling nooit echt fout lezen. Het is altijd een ontmoeting tussen je innerlijke zelf en je uiterlijke waarneming; dat is voor iedereen anders. En bovendien: een criticus is ook maar een mens, onderhevig aan omstandigheden zoals honger, dorst, slaapttekort, relatiepro-

blemen... Verschillende factoren die je mening of beleving kunnen beïnvloeden.”

Lina, jij bent zelf ook circusbeoefenaar. Helpt dat om een circusvoorstelling te beoordelen?

MATTHYS: “Op het vlak van techniek wel, ja. Soms zie ik dingen waarvan ik denk: wauw, dat wil ik ook proberen. En bij andere zaken: dat ziet er moeilijk uit, maar valt eigenlijk wel mee. Bepaalde zaken kan ik dus wel makkelijker doorprikken. Het helpt zeker ook om sommige technieken naar waarde te schatten. Bascule bijvoorbeeld: dat ziet er altijd heel smooth uit, maar dat is keihard werken om nog maar een basisniveau te behalen.”

VANWALLE: “Als je zelf circus doet, is je respect voor circus nog groter. Een three high bijvoorbeeld: die uitvoeren al staand, is keimoeilijk. Maar die dan ook nog eens wandelen, voor mij is dat werkelijk insane. Dat is keizwaar.”

MATTHYS: “Alle circustechnieken doen eigenlijk pijn. Touw, trapeze, mast, straps, ... Zelfs jongleren: zo’n kegel die verkeerd op je hand landt, dat voel je.”

VANWALLE: “En het ziet er op het podium allemaal zo vlot uit.”

PERMENTIER: “Ik zag een tijd geleden een toonmoment van mensen met een beperking. Hun circus was voor mij essentieel circus, heel ontwapenend: min of meer op een sportbankje gaan staan en er weer afspringen. En

“Worden recensies nog gelezen vandaag de dag? Wie leest dat?”

© Circuscentrum

In 2024 zetten Circuscentrum en pzazz samen een traject rond circuskritiek op.

dan armen open en applaus in ontvangst nemen. Ik denk effectief dat dat voor die mensen heel moeilijk was. Het zet de dingen in perspectief.”

Welke kritiek heeft circus als zich ontwikkelende kunstvorm nodig?

MATTHYS: “Een eerlijke kritiek.”

PERMENTIER: “Ik denk dat de criticus ook in zijn negatiefste kritieken altijd wel respect moet tonen. De criticus mag volgens mij nooit een zuurpruim zijn. Hij moet een voorstelling altijd betreden ‘wanting to like it’. De intentie hebben om het te willen waarderen.”

Dries, welke kritiek heb jij als circuskunstenaar nodig?

VANWALLE: “Ik ben aan het denken... Ik weet het eigenlijk echt niet. Mag ik nog wat nadenken?”

Laat mij de vraag anders stellen: heeft de circussector nood aan recensies?

VANWALLE: “Worden recensies nog gelezen vandaag de dag? Wie leest dat? Een heel specifiek publiek waarschijnlijk. Mensen die erg into arts zijn, die kritisch denken en veel voorstellingen zien. Die een brede kijk hebben op de kunsten. Terwijl het net de andere mensen zijn die je moet kunnen bereiken. De mensen die enkel Cirque du Soleil kennen. Hen kan je nog veel bijleren. Want het blijft een ding: voor het brede publiek is Cirque du Soleil de enige echte maatstaf. Terwijl er zoveel meer is, zoveel stijlen en vormen.”

MATTHYS: “Dat was ik ook aan het denken: er moet over circus geschreven worden om het nog beter bekend te maken. Als er niet over geschreven wordt, weten de mensen er niet van. En dat hoeven geen ellenlange essays of recensies te zijn. Korte quotes kunnen ook al veel doen. Mensen moeten geprikkeld worden om circusvoorstellingen te ontdekken. Er heerst nog te veel het klassieke beeld van het circus met de olifant en de clown.”

PERMENTIER: “Dat blijft, hè? Een tijd geleden dacht ik: we zijn er klaar mee, we moeten het niet meer uitleggen, maar inderdaad: recent werd er zelfs op een radiozender als Klara op die manier over circus gesproken. We zijn er nog niet van af. Dáár ligt een grote taak voor recensenten en andere schrijvers: we moeten op die nagel blijven kloppen totdat het cliché verdwenen is.”

VANWALLE: “Ik zeg soms dat ik danser ben, dat maakt het vaak gemakkelijker om te duiden wat ik doe.”

PERMENTIER: “Dans lijkt inderdaad minder last te hebben van hardnekkige clichés. Maar daar hebben critici en recensenten in de jaren 1980 en 1990 dan weer een belangrijke rol in gespeeld.”

MATTHYS: “En daarom moet er dus ook over circus geschreven worden. Je moet de brede waaier aan stijlen voldoende tegenkomen in de reguliere media.”

Dus circuskritiek heeft vooral een promotioneel doel?

MATTHYS: “Op dit moment wel, ja.”

VANWALLE: “De festivals doen al goed werk op promotioneel vlak – daarom ben ik wél voorstander van circusfestivals, in tegenstelling tot jou, Tom. Maar ik denk dat de cultuurcentra daar nog wat sprongen in kunnen maken. Het is niet gemakkelijk om het publiek naar een niet-spec-

taculaire circusvoorstelling te lokken. Circus dat niet typisch circus is. Het publiek kan volgens mij nog beter ingelicht en warmgemaakt worden, en recensies kunnen daarin helpen. Of de mening van de programmator zelf: waarom is deze voorstelling de moeite waard om te bekijken? Vermeld dat kort en aantrekkelijk in je brochure en de mensen krijgen misschien zin om een ticketje te boeken.”

MATTHYS: “Met boeken en films werkt dat ook: krachtige quotes die je nieuwsgierigheid opwekken, maar die je ook geen rad voor de ogen draaien. Bij Sinking Sideways moeten ze niet enkel het woordje ‘circus’ vermelden; dan gaan de mensen ontgoocheld zijn.”

VANWALLE: “Zwaar ontgoocheld!” (algemene hilariteit) ●

“Er heerst nog teveel het cliché. Daar ligt een grote taak.”